

University of Groningen

Campegius Vitringa [Pater] (1659-1722)

van Sluis, Jacob

Published in:
Encyclopedie Nadere Reformatie

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Early version, also known as pre-print

Publication date:
2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

van Sluis, J. (2016). Campegius Vitringa [Pater] (1659-1722). In W. J. op 't Hof (editor), *Encyclopedie Nadere Reformatie: II: Biografieën L-Z* (blz. 462-465). De Groot Goudriaan.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Campegius Vitringa [Pater] (1659-1722)

Jacob van Sluis

* Leeuwarden 16 mei 1659, + Franeker 31 maart 1722, zv Horatius Vitringa, substituutofficier van het Hof van Friesland, en Albertina de Haen. Stud. theol. Franeker mei 1675, Leiden 26 sept. 1678, dr. theol. Leiden 9 juli 1679. Proponent Leeuwarden 1680, prof. Oosterse talen Franeker 1680-1682, prof. theol. Franeker 1682-1722, tevens kerkgeschiedenis 1693-1722. Tr. Haarlem 25 nov. 1681 met Wilhelmina van Hell (+ 1728), dv ds. Simon van Hell (Hellius) en Margareta van Leek.

Levensloop

De gelatiniseerde voornaam Campegius was afgeleid van het Friese Keimpe. Vitringa doorliep de Latijnse school in Leeuwarden en liet zich begin mei 1675 als 16-jarige student inschrijven te Franeker. Zijn belangrijkste leermeester hier was Herman Witsius, twee jaar eerder als predikant te Leeuwarden naar Franeker overgekomen als hoogleraar theologie. Een drievoudige disputatione verdedigde Vitringa onder supervisie van Witsius, Nicolaus Arnoldus en Johannes à Marck in 1677-1678 (*De ortu monachatus*). Een disputatione *De igne* hield hij onder Johannes Wubben of Nicolaus Blancardus; het is onduidelijk wie van beiden. Voor de Oosterse talen volgde hij colleges bij Johannes Terentius en lessen bij een Joodse leraar in de rabbijnse literatuur, o.a. de Talmud en de commentaren van Jarchi. Vervolgens ingeschreven als student te Leiden volgde Vitringa colleges bij Christophorus Wittichius. Hij verdedigde er tevens een reeks van drie disputaties over Psalm 2 (*De argumento Psalmi secundi*, 1679) onder de hoogleraren theologie Etienne le Moyne, Fredericus Spanheim F. en afsluitend als proefschrift met Johannes Hulsius als promotor. Vitringa deed op 3 januari 1680 proponentsexamen in de classis Leeuwarden. Nog als kandidaat en nog in datzelfde jaar, op 9 augustus, werd hij benoemd tot hoogleraar Oosterse talen, als opvolger van Johannes vander Waeyen sr. die tot hoogleraar theologie was benoemd. In 1682 volgde de benoeming tot hoogleraar theologie na het overlijden van Arnoldus; voor Oosterse talen werd Jacobus Rhenferd zijn opvolger. Zijn leeropdracht werd in 1693 met de kerkgeschiedenis aangevuld. In 1698 werd Vitringa voorgedragen als hoogleraar theologie te Utrecht en hij wilde deze taak aanvaarden, maar naar het schijnt werd de benoeming verijdeld door tegenwerking van een voetiaanse factie. In 1702 volgde wederom een aanbod vanuit Utrecht tegen uiterst gunstige voorwaarden, maar ditmaal sloeg hij het af. Vitringa bleef tot zijn overlijden hoogleraar te Franeker.

Spoedig na zijn aantreden kleurde de gehele theologische faculteit zich in cartesiaans-coccejaanse zin. Na het overlijden van Arnoldus en na het vertrek van Witsius naar Utrecht (1680) en van A Marck naar Leiden (1682) volgde in 1685 de benoeming van Herman Alexander Röell en de hugenoot Henricus Philiponeus de Hautecour tot hoogleraren theologie. De vier hoogleraren theologie werkten goed samen, zoals blijkt uit disputaties onder hun gezamenlijke leiding verdedigd. Meningsverschillen leidden niet tot een breuk. Al bij zijn aantreden riep Röell een conflict op met zijn pleidooi voor een natuurlijke theologie. Tegenover een brede oppositie, met name vanuit de Utrechtse academie, namen Vander Waeyen en Vitringa het in geschrifte op voor hun collega. Nog veel heftiger waren de reacties op een ander conflict dat door Röell in 1689 werd opgeroepen. Het ging over twee gelijktijdig bestreden leerstukken, over de eeuwige generatie van de Zoon en over de vrijheid en de almacht Gods (*indifferentia Dei*) tegenover zijn schepping, welke

Röell te rationeel zou interpreteren. Als eerste nam Vitringa stelling tegenover Röell, die ook ditmaal werd ondersteund door Vander Waeyen. Het zou echter hun onderlinge verhoudingen en samenwerking niet schaden. Blijkbaar kon Vitringa een irenische houding uitdragen, zonder een toch wel heethoofdige persoonlijkheid als Vander Waeyen te bruskeren. In deze polemiek genoot Vitringa brede steun vanuit orthodoxe zijde. In zijn verdere loopbaan heeft Vitringa zich niet laten verleiden tot polemiek. Met latere collega's theologie was een goede verhouding zonder dat dit resulteerde in disputaties onder gezamenlijke leiding. Vitringa mocht het genoeg smaken dat zijn gelijknamige zoon naast hem collega werd. Deze Campegius Vitringa F. (1693-1723), vaak aangeduid als de zoon (*filius* afgekort tot F.), zou zijn vader slechts kort overleven. Zelf was Vitringa lichamelijk niet sterk en al jong hardhorend, wat hem wat schuw maakte. Hij is overleden aan de gevolgen van een beroerte, “quem perfectam apoplexiam vocant medici” (Schultens).

Geschriften

Vitringa heeft veel gepubliceerd, over een breed spectrum van de theologie. In een aantal publicaties besprak hij Joodse oudheden. In de *Archisynagogus* (1685) herleidde hij de ambten van de vroege kerk tot de synagoge. Hierop reageerde Jacobus Rhenferd, hoogleraar Oosterse talen te Franeker, met enkele disputaties, waarop Vitringa als weerwoord schreef *De decem viris otiosis* (1687). In *De synagoge vetere* (1696) beschreef Vitringa de bouw en de cultus binnen de synagoge en wat daarvan in de vroege kerk zijn overgenomen. Een overgang van de oudheden naar de exegese vormt *Aanleydinge tot het recht verstant van den tempel [van] Ezechiël* (1687), waarin het tempelvisioen van Ezechiël geduid werd als vervuld in de laatste tempel. Verklaring van moeilijke bijbelpassages verschenen in zes delen onder de weidse titel *Observationes sacrae*, verzameld en gepubliceerd in een lange periode tussen 1683 en 1712; postuum verscheen nog een zevende deel (1727).

Exegetische werken verschenen over de bijbelboeken Openbaring (*Anakrisis Apocalypsios Joannis Apostoli*, 1705) en Jesaja (*Commentarius in librum prophetiarum Jesajae*, in twee delen, 1714-1720), beide meermalen herdrukt en in het Nederlands vertaald, en voorts een *Verklaring van de evangelische parabelen* (1715); postuum verschenen nog onder meer commentaren op de brieven aan de Galaten en aan Titus (1728) en op Zacharia (1734).

Afgezien van de pamfletten tegen Röell heeft Vitringa slechts één systematisch-theologisch werk geschreven: *Aphorismi* (1688), in het Nederlands vertaald als *Korte stellingen* (1696): hierin stond de verbondstheologie centraal. De praktische theologie behandelde hij in *Typus theologiae practicae* (1716), al snel door Johannes d'Outrein vertaald als *Korte schets van de christelyke zeden-leere, ofte van het geestelyk leven ende desselfs eigenschappen* (1717). De homilietiek kwam aan de orde in het laatste door Vitringa zelf uitgegeven boek, *Animadversiones ad methodum homiliarum* (1721), eveneens vertaald: *Aanmerkingen over de leerwijze om kerkelijke redenvoeringen wel op te stellen* (1724).

Betekenis

Vitringa was een uitgesproken coccejaan; een cartesiaan kan men hem niet noemen, omdat hij geen belangstelling voor de filosofie toonde. Hij steunde Röell weliswaar bij diens opvatting over het menselijk kenvermogen en de natuurlijke theologie vanuit cartesiaanse beginselen (het eerste conflict), maar hij was veel terughoudender in het logisch doortrekken van dogmatische consequenties (het latere conflict). Vitringa bleef dicht bij de oorspronkelijke formulering van het dogma, met handhaving van het mysterie en hij liet zo volop ruimte voor het ondoorgrondelijke in Gods besluiten.

Als coccejaan beoefende Vitringa de profetische theologie, maar hij was geen slaafs navolger van de meester. Hij wilde de methode en het systeem van Coccejus nuanceren, bijvoorbeeld door minder gebruik te maken van juridische terminologie. De opeenvolgende verbonden zag hij, anders dan Coccejus, meer in een opeenvolgende lijn dan als breukvlakken. De indeling van de geschiedenis van de kerk in zeven perioden, door Coccejus aangeduid en door Vitringa naar eigen

opvatting gecorrigeerd en minder stringent geïnterpreteerd, tekent de voortgang in de geschiedenis en de waarheid van de christelijke boodschap. Anders dan Coccejus en meer in lijn met de methode van Hugo Grotius wilde Vitringa de bijbelse profetieën uitleggen binnen een nabijgelegen vervulling en niet gericht op een verre toekomst. Coccejus betrok de profetieën op Christus en zijn koninkrijk, Vitringa veeleer binnen de nabije oudtestamentische periode. Dit vereiste een grondige kennis van de bijbelse oudheden en van de kerkgeschiedenis, bij Vitringa aanwezig. Hij werkte met een grote filologische zorgvuldigheid en kennis van de bijbelse oudheden, met name van de tijd van de Maccabeeën. Maar deze 'moderne' exegetische methodiek mocht niet zover gaan dat de bijbelse boodschap van genade en troost verloren ging. Mystieke betekenissen, allegorische exegese en typologische geschiedopvatting bleven bij Vitringa aanwezig. De profetische exegese, mits voorzichtig en nauwkeurig toegepast, kon zo ruimte bieden voor mystiek en eschatologische verwachtingen. Samengevat kan worden gesteld dat Vitringa in zijn exegese uitgaat van een coccejaans model, met grondige historische kennis, zonder de dogmatiek voorop te stellen en met handhaving van traditionele methodes. In zijn preken echter ging Vitringa veel minder diep in op de profetische theologie en op de periodenleer. In eerste instantie verklaarde hij de teksten historisch-filologisch om vervolgens in de toepassing de nadruk te leggen op de belofte en de vervulling. Vanwege deze praktische en stichtelijke gerichtheid kan hij als een ernstige coccejaan worden beschouwd.

Invloed

In zijn lange loopbaan als hoogleraar te Franeker heeft Vitringa invloed kunnen uitoefenen op vele studenten. Als persoon werd hij alom gerespecteerd. Leerlingen als Johannes d'Outrein en Herman Venema vertaalden zijn werk in het Nederlands of gaven postuum werken van hem uit. Voorts werden enkele werken vertaald in het Duits, Frans en Hongaars. Het grote aantal herdrukken en vertalingen in het Nederlands duidt op een gretig publiek. Het Coccejanisme kreeg bij Vitringa in zijn wetenschappelijk werk een stevige historische fundering en in zijn preken een praktische uitwerking. Zijn irenische houding in de praktijk en zijn genuanceerde betoog in zijn geschriften maakten hem respectabel voor een breed publiek; aldus stond hij in lijn met zijn leermeester Witsius.

Als exegeet heeft Vitringa niet een werkelijke synthese van de methodes van Coccejus en Grotius kunnen bewerkstelligen: daarvoor was Grotius hem te kil. Misschien juist daarom kon Vitringa wel een synthese maken tussen de coccejaanse profetische theologie en de voetiaanse vroomheidsbeleving. Anders dan Coccejus, die stelde dat het duizendjarige rijk reeds geweest was, zag Vitringa deze als toekomstig. Dit millenarianisme sprak piëtistische theologen aan, ook in Duitsland: A.H. Francke, J. Lange en vooral J.A. Bengel. Zijn aanzet tot de historische-kritische methode, hoe voorzichtig ook, vond meer weerklank bij zijn Nederlandse leerlingen, met name aan de universiteit van Franeker: F.A. Lampe, H. Venema, P. Conradi, A. en J.J. Schultens, J. Alberti.

Lit.: BWPGN, III, 379b-382a; W.F.C.J. van Heel, *Campegius Vitringa Sr. als godgeleerde beschouwd*, 's-Gravenhage 1865; J. van Sluis, *Herman Alexander Röell*, Ljouwert 1988, reg.; K.M. Witteveen, 'Campegius Vitringa und die prophetische Theologie', in: *Reformiertes Erbe. Festschrift für Gottfried W. Locher zu seinem 80. Geburtstag*, H.A. Oberman e.a., Zürich 1992, 343-359; E. van der Wall, 'Between Grotius and Cocceius: The "Theologia prophetica" of Campegius Vitringa (1659-1722)', in: *Hugo Grotius theologian. Essays in honour of G.H.M. Posthumus Meyjes*, H.J.M. Nellen and E. Rabbie, Leiden etc. 1994, 195-215; J.J. van der Sleen, *Johannes Coccejus en Campegius Vitringa: een vergelijking van hun theologie op hoofdpunten*, Doctoraalscriptie theologie Universiteit Utrecht 2001.

Geschriften

- *Oratio de officio probi sacrarum literarum interpretis* (Franequerae: Johannes Gyselaer, 1681) [inaugurale rede].
- *Observationum sacrarum libri sex* (Franequerae 1683-1712); verschillende edities, o.a. Jena 1723, Amsterdam 1727; aangevuld met *Observationum sacrarum libri septem* (Amstelodami: Fredericus Horreus, 1727).
- *Oratio de amore veritatis* (Franequerae: Johannes Gyselaer, 1683) [inaugurale rede].
- *Archisynagogus observationibus novis illustratus, quibus veteris synagogae constitutio tota traditur, inde deducta episcoporum presbyterorumque primae ecclesiae origine* (Franequerae: Leonardus Strick, 1685)
- *Aanleydinge tot het rechte verstant van den tempel, die de propheet Ezechiël gesien en beschreven heeft* (Franeker: Hans Gyselaar, 1687).
- *De decem-viris otiosis ad sacra necessaria veteris synagogae curanda deputatis, liber singularis* (Franequerae: Johannes Gyselaar, 1687)
- *Aphorismi, quibus fundamenta sanctae theologiae comprehenduntur, in usum scholarum privatarum* (Franequerae: Johannes Gyselaar, 1688); 2 (Franequerae: Johannes Gyselaar, 1690); 5e dr. o.d.t.: *Doctrina christianae religionis, per aphorismos summam descripta, in usum scholarum domesticarum* (Franequerae: Franciscus Halma, 1714); 6e druk (Harderovici: Johannes Moojen, 1760); ook 6e druk in 8 delen (Arnhemiae / Lugduni Batavorum: [diverse uitgevers], 1761-1789) // *Korte stellingen, in welke vervat worden de grondstukken van de christelijke leere* (Delft: Adriaan Beman, 1696), 2 (Delft: Adriaan Beman, 1702); (Delft: Adriaan Beman, 1708); 3 (Delft: Adriaan Beman, 1717); 4 (Amsterdam: Baltazar Lakeman, 1730); 5 (Rotterdam: Jan Daniel Beman, 1736)
- *Korte verklaringe van het gelove der algemeene kercke aengaende de geboorte des Soons, ende de tydelicke dood der gelovige* (Franeker: Hans Gyselaar, 1689); 2 (Amsterdam: Gerardus Borstius, 1695); 3 (Amsterdam: Gerardus Borstius, 1710); 4 (Groningen: Seerp Bandsma, 1720)
- *'t Rechte verstant van den tempel Ezechiëls, verdedigt en bevestigt, in een brief, dienende voor antwoord, aen [...] Joh. Henricus Coccejus* (Harlingen: Cornelis Willems, 1693)
- *Oratio funebris in excessum [...] Ulrici Huberi* (Franequerae: Johannes Gyselaar, 1694)
- *De synagoga vetere libri tres* (Franequerae: Johannes Gyselaar, 1696); (Leucopetrae: Jo. Frid. Wehrmannus / Leipzig: Gottfried Rothe, 1726) ~~// ook vert. in het Duits.~~
- *Anakrisis Apocalypsios Joannis Apostoli qua in veras interpretandae ejus hypotheses diligenter inquiritur; et ex iisdem interpretatio facta, certis historiarum monumentis confirmatur atque illustratur: ea etiam quae Meldesius praesul Bossuetus in hujus Vaticanii commentario supposuit & exergetico protestantium systemati in visis de bestia ac Babylone mystica objecit, sedulo examinantur* (Franequerae: Franciscus Halma, 1705); 2 (Amstelodami: Henricus Strickius, 1719); 3e dr. (Leucopetrae: Johann Friedrich Wehrmann, 1721) // *Nauwkeurig onderzoek van de goddelijke openbaring des H. apostel Johannes*, 2 delen (Amsterdam: Antoni Schoonenburg, 1728) // *Apocalyptisches Licht und Recht, Das ist Richtige und erbauliche Erklärung, des prophetischen Buchs der heiligen Offenbarung Joannis* (Halle: Francke, 1730)
- *Oratio de synodis, earumque utilitate, necessitate, auctoritate* (Franequerae: Franciscus Halma, 1706) [rectorale rede] // *Redenvoering over de synoden derzelver nuttigheid, noodzakelijkheid en gezag* (Harlingen: Jan E. Jongsma, 1742)

- *Hypotyposis historiae et chronologiae sacrae, a M. C. usque ad finem saec. I ae. V. Accedit typus doctrinae propheticae* (Franequerae: Franciscus Halma, 1708); 2 (Leovardiae: Franciscus Halma, 1716)
- *Voorbeeld of schets der wederleggende god-geleerdheid* (Delft: A. Beman, 1708)
- *Commentarius in librum prophetiarum Jesaiae, quo sensus orationis ejus sedulo investigatur; in veras visorum interpretandorum hypotheses inquiritur, et ex iisdem facta interpretatio antiquae historiae monumentis confirmatur atque illustratur: cum prolegomenis*, 2 delen (Leovardiae: Franciscus Halma 1714-1720); (Herbornae Nassaviorum: Johan. Nicolai Andreae, 1715); (Leovardiae: Henricus Halma, 1724); (Basileae: Joannes Rodolphi im Hoff, 1732) // *Uitlegging over het boek der profeetsyen van Jezaias* (Leiden: Jan en Hend. van den Deyster, Abraham Kallewier, 1739-1741) // *Auslegung der Weissagung Jesaiae* (Halle: Johann Gottlob Bierwirth, 1749-1751).
- *Verklaring van de evangelische parabelen* (Amsterdam: Hendrik Strik, 1715) // *Schriftmässige Erklärung der evangelischen Parabelen* (Franckfurt / Leipzig: Johann Nicolaus Andrea, 1717)
- *Typus theologiae practicae sive de vita spirituali, ejusque affectionibus, commentatio* (Franequerae: Wibius Bleck, 1716); (Bremae: Philippus Godefredus Saurmannus, 1717); 2 (Groningae: Corel. Barlinckhof, 1752) // *Korte schets van de christelyke zeden-leere, ofte van het geestelyk leven ende desselfs eigenschappen* (Amsterdam: Hendrik Strik, 1717), 2 (Amsterdam: Hendrik Strik, 1718); 3 (Amsterdam: Antoni Schoonenburg, 1724); 4 (Amsterdam: Jan van Eyl Hendriksz, 1739) // *Fürbild des wahren Gottsgelertheit und wie solche auszuüben sey* (Bremae: Saurmann, 1717) // *Essai de theologie pratique, ou traité de la vie spirituelle et de ses caracteres* (Amsterdam: Henri Strik, 1721) // *Hongaarse vertaling Lelki elet, az-az: Az Ur Jésus Kristusban igaz Hitt által béóltatott és ö benne élő embernek lelki allapotjanak rövid leirása ... Magyar nyelvre fordítot* (Francofurtum: Janos Schwartz, 1722)
- *Oratio funebris in memoriam [...] Henrici Philiponei de Hautecour* (Franequerae: Franciscus Halma, 1716)
- *Analysis nec non chronotaxis apocalypticæ ad mentem [...] Campegi Vitringa [...] in suo commentario apocalypico, editio altera* (Amstelodami: Henricus Strickius, 1721)
- *Animadversiones ad methodum homiliarum ecclesiasticarum rite instituendarum* (Franequerae: Henricus Halma, 1721) (Jena 1729) // *Aanmerkingen over de leerwijze om kerkelijke redenvoeringen wel op te stellen* (Franequer: Wibius Bleck, 1724)
- *Hypotyposis theologiae elencticae, graviores exhibens controversias* (Leovardiae [= Frankfurt a.M.]: Johann Bernhard Hartung, 1722); (Harderovici: Johannes Moojen, 1760)
- *Verklaringe en heilige bedenkingen over de verborgene sin der miraculen van Jesus Christus : als meede Allegorische en mysticque uitbreidinge van het Mosaische verhaal nopens de sesdaagsche scheppinge, en verklaringe over eenige prophetische schriften, als II. Sam. XXIII. vss. 1-7, Psalm LXVIII. Ps. VIII. en XLV.* (Franeker: Wibius Bleck, 1725) // *Heilige und erbauliche Betrachtungen über die Wunderwercke Jesu Christi [...]* (Franckfurt am Mayn: Andrea und Hort, 1727)
- *De theologiae symbolicae liber posthumus* (Trajecti ad Rhenum: Guilielmus Croon, 1726).
- *De Brief van den apostel Paulus aan de gemeente der Galaten alsmede aan Titum, en uitgeleesene keurstoffen, van eenige voorname texten des Nieuwen Testaments* (Franeker: Wibius Bleck, 1728).
- *Verklaringe over de agt eerste capittelen van den Brief Pauli aan de Romeinen* (Franeker: Wibius Bleck, 1729).
- *Commentarius ad Canticum Mosis Deut. XXXII cum prolegomis* (Harlingae: Folkert Jansz van der Plaats, 1734).
- *Commentarii ad librum prophetiarum Zachariae, quae supersunt cum prolegomenis* (Leovardiae:

Tobias van Dessel, 1734).

- Voorzegginge gevonden in het graf van een overleden bisschop, begraven dicht by Parys; waar aan volgt de zinnebeeldige verklaringe van de zonne (Rotterdam: Van Gilst, 1747)

SECUNDAIRE LITERATUUR (contemporain)

- H.A. Röell, *Dissertatio theologica de generatione Filii, et morte fidelium temporali* (Franequerae 1689).
- H.A. Röell, *Dissertatio theologica altera de generatione Filii, et morte fidelium temporali* (Franequerae 1690).
- H.A. Röell, *Kort en eenvoudig berigt van het verschil over de geboorte des Soons en tydelicke dood der geloovige* (Amsterdam 1691).
- *Kort berigt nopens het geene so by de hooge regeeringe en heeren curatoren, mitsgaaders rector en senatus der academie tot Franeker gedaan; als elders voorgevallen is, in de saake van geschil over de generatie des Soons Gods, tusschen de heeren Vitringa en Röell* (Fran. 1691).
- Johannes Henricus Coccejus, *Naeder ondersoeck van het rechte verstand van de tempel die den propheet Ezechiël gesien en beschreven heeft in zijn laetste gesichte, [...] voorgesteld aen [...]* Campegius Vitringa (Amsterdam : Abraham van Someren, 1691)
- Albertus Schultens, *Laudatio funebris in memoriam [...] Campegii Vitringa, professoris ordinarii*. (Franequerae: Henricus Halma, 1722).
- 'Brevis vita delinatio [...] Campegii Vitringa P.', in: *Bibliotheca historico-philologico-theologica [= Bibliotheca Bremensis]*, cl. VI, fasc. IV (1722), p. 735-747.
- Zacharias Conrad von Uffenbach, *Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engelland*, II (Frankfurt und Leipzig: [s.n.], 1753), p. 293-294.

SECUNDAIRE LITERATUUR (modern)

- Willem Frederik Caspar Johannes van Heel, *Campegius Vitringa Sr. als godgeleerde beschouwd*. ('s-Gravenhage: Gebr. Belinfante, 1865).
- W.B.S. Boeles, *Hoogeschool Franeker*, II, 288-294, 843.
- E. (= J.) Zovanyi, 'Brieven van Nederlandsche geleerden aan Hongaarsche geleerden', in: *Nederlandsch archief voor kerkgeschiedenis*, n.s., 1 (1902), 423-436.
- Jan Hartog, *Geschiedenis van de predikking in de protestantsche kerk van Nederland*, 2e druk (Utrecht: Kemink & zoon, 1887), p. 115-117.
- Cuperus, *Kerkelijk leven Friesland*, I, 82, 180, 209; II, 117.
- Gottlob Schrenk, *Gottesreich und Bund im älteren Protestantismus, vornehmlich bei Johannes Coccejus* (Beiträge zur Förderung christlicher Theologie, II/5) (Gütersloh: Bertelsmann, 1923), p. 300-316.
- G.A. Wumkes, *Paden fen Fryslân*, III, Boalsert 1942, 204-211, 227-229, 232.239.
- Dez., *Geheimsin yn é Jesaja. rltlizfan C. V.* In: *It Beaken*, XVI (1954), 12-17.
- Grete Möller, 'Föederalismus und Geschichtsbetrachtung im XVII. und XVIII. Jahrhundert', in: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 20 (1931), 393-440.
- Izaak Boot, *De allegorische uitlegging van het Hooglied, voornamelijk in Nederland* (Woerden: Zuijderduijn, 1971), p. 270-273.
- J. van Genderen, *Herman Witsius*, 's Gravenhage, 1953, reg. in v.
- J.C. de Bruïne, *Hermannus Venema een Nederlands theoloog in de tijd der verlichting*, Fran. 1973, reg. in v.
- Hermann Bauch, *Die Lehre vom Wirken des Heiligen Geistes im Frühpietismus : Studien zur*

Pneumatologie und Eschatologie von Campegius Vitringa, Philipp Jakob Spener und Johann Albrecht Bengel (Theologische Forschung, 55) (Hamburg-Bergstedt, 1974)

- R.E.O. Ekkart, *Franeker professorenportretten* (Franeker 1977), p. 225-230.
- Univ. Franeker, reg. in v.
- Jacob van Sluis, *Herman Alexander Röell*. (Fryske histoaryske rige, 4) (Ljouwert 1988).
- Klaas Marten Witteveen, 'Campegius Vitringa und die prophetische Theologie' in: H.A. Oberman e.a. (Hg.), *Reformiertes Erbe : Festschrift für Gottfried W. Locher zu seinem 80. Geburtstag* (Zwingliana, 19) (Zürich: Theologischer Verlag, 1992), p. 343-359.
- F.G.M. Broeyer en E.G.E. van der Wall (red.), *Een richtingenstrijd in de Gereformeerde Kerk. Voetianen en coccejanen 1650-1750*. (Zoetermeer: Boekencentrum, 1994), reg. in v.
- Ernestine van der Wall, 'Between Grotius and Cocceius: The "Theologia prophetica" of Campegius Vitringa (1659-1722)', in: H.J.M. Nellen and E. Rabbie (ed.), *Hugo Grotius theologian. Essays in honour of G.H.M. Posthumus Meyjes* (Studies in the history of christian thought, 55) (Leiden / New York / Köln: E.J. Brill, 1994), p. 195-215.
- Robbert Jan van der Maal, 'Het Friese geslacht Vitringa, genealogie en iconografie', in: *De Nederlandsche leeuw*, 112 (1995), 113-162 en 253-289, ald. 126-127, 134.
- F. Postma & J. van Sluis, *Auditorium Acad. Fran.*, reg. in v.
- Ferenc Postma, 'Campegius Vitringa professzor testimoniumai Magyar diákok számára', in: *Könyv és könyvtár*, 20 (1998), p. 151-161.
- J.J. van der Sleen, *Johannes Coccejus en Campegius Vitringa: een vergelijking van hun theologie op hoofdpunten* (Doctoraalscriptie theologie Universiteit Utrecht, 2001)
- NNBW, X.
- BWPGN, III, 379b-382a.